

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سخن برنامه

الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ، وَالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدَانِ، وَالسَّمَاءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَ، أَلَّا تَطْغَوْا فِي الْمِيزَانِ. (خورشید و ماه برمبنای حساب [منطق، نظم و برنامه] روان اند، و بوته و درخت چهره سایان اند، و آسمان را برافراشت و ترازو را نهاد [وضع کرد]، تا مبدا از اندازه درگذرید.)

با اتکال به خداوند بزرگ، رویکرد نوین نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران در پرتو رهنمودهای بنیانگذار کبیر انقلاب اسلامی حضرت امام خمینی^(ره) و به دنبال آن تحت هدایت‌های مقام معظم رهبری، کوتاه‌زمانی بعد از سال‌های دفاع مقدس، با هدف استقرار نظام برنامه‌ریزی بلندمدت و تدوین برنامه‌های توسعه پنج ساله از سال ۱۳۶۸ تاکنون، همه ارکان و اجزای مجموعه نظام را در این فرایند سرنوشت‌ساز سهیم کرده است.

از آن پس وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها، مراکز، دستگاه‌ها و مؤسسات کشور نیز هر یک در چهارچوب چشم‌اندازها، مأموریت‌ها، اهداف، وظایف، سیاست‌های کلی، اهداف عملیاتی، برنامه‌ها و اقدامات خاص، هماهنگی و یکپارچگی خود را با برنامه‌های توسعه پنج ساله نظام به منصفه بروز و ظهور رسانده‌اند.

ممکن است این پرسش پیش آید که «چرا مدیریت جدید پژوهشگاه، برنامه‌ریزی راهبردی را در خط اول اقدامات خود قرار داده است و از ده ماه قبل تاکنون پیوسته و با عزمی راسخ به این مهم همت گماشته است؟»

برخی دلایل این امر به شرح زیر است:

۱. رویکرد برنامه مدار و برنامه‌ریزی عالمانه و واقع بینانه، یکی از وظایف ذاتی مدیریت سازمان است؛ نه فضیلت است نه رفع تکلیف و نه زینت.

سازمانی که "برنامه‌ریزی" نکند، "بی‌هدف" است و "بی‌هدفی" یعنی "جهت نداشتن" و "بی‌جهتی" "درجا ماندن" است در این صورت همه رمق‌ها و توان‌ها، سرمایه‌های انسانی و مادی و معنوی فرد و سازمان می‌خشکد.

۲. برنامه‌ریزی به افزایش بهره‌وری می‌انجامد؛ یعنی استفاده هم افزایانه و بهینه از همه منابع و صرفه جویی در وقت، درست عکس آن چیزی که برخی می‌پندارند که «برنامه‌ریزی یعنی پرداختن به چیزی غیر از تولید و آفرینش و خلاقیت مداوم و نو کردن پیوسته زندگی و زمان و اندیشه و کردار و گفتار و پندار»، در حالی که هر یک دقیقه برنامه‌ریزی برابر است با سه یا چهار دقیقه صرفه‌جویی در اجرا. این حقیقت را عموم دانشمندان مدیریت تأکید کرده‌اند. از این روی، می‌توان گفت: فصل "برنامه ریزی"، فصل بهار هر سازمان است؛ که بر تمامی فصول دیگر تأثیر می‌گذارد. حضور پر رنگ هر فرد یا گروه در فصل "بهار سازمان" پایه تعادل بیشتر سازمان خواهد بود.

۳. برنامه‌ریزی راهبردی این پیام را ابلاغ می‌کند که مدیریت سازمان قصد دارد از همه داشته‌ها و سرمایه‌های سازمان و توانایی‌ها و امکانات و استعدادها و ظرفیت‌ها و برندها و اعتبارهای آن، برای آفرینش سطحی از سطوح نظام سازمان استفاده کند؛ تنها در این صورت است که هیچ چیز و هیچ کس و هیچ اندیشه و هیچ احساس و عاطفه و هیچ ایده و انگاره و هیچ پندار و کردار و گفتار مندرج در زوایا و سطوح و ترازهای سازمان، مورد غفلت و چشم پوشی و بی-اعتنایی قرار نمی‌گیرد؛ چرا که همه اینها از سوی سازمان در خلال عملکرد گذشته ایجاد شده‌اند و پس از ارزیابی و ارزشیابی باید در تجدید حیات و بنای "مستمر" سازمان به کار روند.

۴. برنامه‌ریزی راهبردی با ایجاد "سیستم" و "نظام‌مندی سازمان" که بسیار متکاملتر از نظام "سلول"، "نظام عضو"، "نظام فرد" و "نظام گروه" است، به طور همزمان، هدایت آن را نیز در چارچوب مدیریت راهبردی بر عهده می‌گیرد تا "نظام ایجاد شده" در همه ابعاد و ویژگی‌های سیستمی رشد کند و هر بخش در تعامل و توازن و تناسب و ترابط با بخش و بخش‌های دیگر "اندرکنش" داشته باشد؛ حتی نظام و سیستم سازمانی در مرحله‌ای از مراحل تکامل خود، تحت تحوّل جوهری خود صاحب روح سازمانی و فرهنگ سازمانی می‌شود از این لحظه به بعد اجزای پیکر سازمان غمخوار هم می‌شوند. اینجاست که سروده جهانی شیخ اجل سعدی، زبان حال "سازمان" می‌شود:

چو عضوی به درد آورد روزگار
دگر اعضا را نماند قرار

رسیدن سازمان به چنین جایگاهی، اوج مدیریت راهبردی و شکوه به‌ثمر نشستن برنامه‌ریزی راهبردی براساس تفکر نظام‌مند یا سیستمی است.

۵. یک سازمان تحت هدایت و مدیریت راهبردی، به دلیل، بالا بودن حس مسئولیت اجتماعی - اخلاقی آن، هیچ بخشی از آن خود را از کلیت سازمان جدا نمی‌بیند. همان‌گونه که کلیت سازمان درخصوص همه اعضا و اجزا خود نهایت مراقبت و دلسوزی و تقویت و برطرف سازی مشکلات و نقیصه‌ها را از خود نشان می‌دهد. همین نگرش و احساسات را سازمان نسبت به سازمان‌های سیستمیک دیگر دارد. چرا که قوانین عام بر کلیه سطوح سیستمی به طور یکسان، ساری و جاری است.

۶. برنامه‌ریزی راهبردی ذات مقوم سازمان را هدف می‌گیرد و این ذات با کارکرد خاص و منحصر به فرد خود، شاخصه‌های مختص به سازمان را مشخص می‌کند و آن را از سایر سازمان‌ها ممتاز می‌سازد. مدیریت راهبردی براساس برنامه‌ریزی راهبردی، در پی تحقق چنین ترازوی از سلسله مراتب نظام مندی و سیستمی است.
۷. در برنامه ریزی راهبردی، مدیریت راهبردی براساس نگرش نظام‌مند و سیستمی، به سازمان به عنوان یک کلیت تام و تمام، مراتب اهمیت اجزا سیستم را مطمح نظر قرار می‌دهد. قلب سیستم، مغز سیستم و سایر اجزا مهم سیستم توانان و همزمان در نظر گرفته می‌شوند و باهم و در ارتباط هوشمند با یکدیگر کار می‌کنند.
۸. مدیریت راهبردی سازمان، در اجرای برنامه راهبردی بر خود فرض می‌داند که از دستاوردها و تجربیات موفق سایر سازمان‌ها توشه بیندوزد تا از روش بسیار هزینه‌بر آزمون و خطا جداً بپرهیزد. سیستم‌ها، قوانین عام مشخصی دارند، برنامه ریزی راهبردی، از مبانی و اصول و ماموریت و اهداف و ارزش‌ها و راهبردهای کمابیش مشابهی تبعیت می‌کنند. بنابراین، دستاوردها و تجربیات سازمان‌ها، برای یکدیگر قابل بهره‌گیری به شمار می‌آیند!

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی به عنوان تنها نهاد جامع پژوهشی حوزه علوم انسانی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری از گذرگاه این برنامه توسعه در صدد پی‌جویی چندین آرمان است که عمده‌ترین آنها عبارت‌اند از:

- ۱- کمک به تحقق اهداف مقدس نظام جمهوری اسلامی؛
- ۲- پاسخگویی به بخشی از نیازهای مبرم جامعه در حوزه علوم انسانی؛
- ۳- تحقق تاکیدات مقام معظم رهبری^(مدظله) مبتنی بر خواستاری تحول در حوزه علوم انسانی، بویژه در حوزه‌های کاربردی و بومی؛
- ۴- کوشش برای پیگیری محورهای اصلی سمت‌گیری دولت تدبیر و امید در خصوص بهره‌گیری از رویکرد دیپلماسی علم، اعتدال، عقلانیت، پرهیز از افراط‌گری و خشونت، استفاده از دانش و دستاوردهای دانشی جهان؛
- ۵- عملی ساختن سیاست‌های نوین وزارت علوم، تحقیقات و فناوری؛
- ۶- سمت‌گیری کاربردی و بومی‌گرایی در طرح‌های تحقیقاتی، پایان‌نامه‌ها و رساله‌های دکتری تحصیلات تکمیلی.

پژوهشگاه می‌کوشد با اجرای این برنامه:

۱. بر پایه اسناد بالادستی نظام، رهنمودها و سیاست‌های کلی نظام، مبانی، اصول، روش‌ها و چهارچوب‌های برنامه-ریزی حوزه بخشی (بخش علم، پژوهش و فناوری آموزش عالی) وسیعاً توجه کند، تا از این طریق بتواند جایگاه پژوهشگاه را در سطح ملی، منطقه ای و جهانی ارتقاء بخشد.

۲. ارتقای مجموعه منابع انسانی متعهد و متخصص، روزآمد و کاردان را تحقق بخشد؛

۳. امکانات و توانایی‌های علمی- پژوهشی- فرهنگی پژوهشگاه را با فعالیتی برنامه‌مدار با نیازها، الزامات، ظرفیت‌ها و مزایای اجتماعی سازوار و هماهنگ سازد؛

۴. تمامی لایه‌های تخصصی، کارشناسی، تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری، مدیریت منابع دانشی- پژوهشی - ساختاری، سرمایه‌های انباشته فکری و مدیریتی دهه‌های گذشته پژوهشگاه را در مسیر قوام متکامل شاکله برنامه توسعه باز معماری کند؛

۵. به نیازها، الزامات، ارتباطات متقابل «ستاد و صف» داخل پژوهشگاه و خارج از آن، با اهمیتی همه جانبه پردازد؛

۶. امر برنامه‌ریزی را در داخل سازمان در پیش گرفتن و سرمشق قراردادن تفکر سیستمی، نگرش همگانی و فراگیر برنامه‌مداری و حرکت جمعی برنامه‌ای تبدیل سازد و آن را به صورت گفتمان عمومی در تمامی سطوح کارکردی درآورد، فعالیت برنامه‌مدار و برنامه‌ریزی را به عنوان یکی از فصل‌های اصلی انجام وظایف، پیگیری اهداف، نصب العین قرار دادن ماموریت و دورنگری چشم انداز، تلقی نماید؛

از مهمترین مزایای این برنامه، درونزا بودن شکل‌گیری آن با خرد جمعی و مشورت دائمی و تکوین برنامه بر پایه درک عمومی مشترک و رسیدن به فهم همدلانه دانشمندان، فرهیختگان و تمام منابع انسانی پژوهشگاه است.

در حقیقت برای تدوین این برنامه راهبردی، بدنه پژوهشگاه تلاش اصلی را داشته‌اند و تمام سرمایه‌های انسانی پژوهشگاه آن را رقم زده‌اند. از این حیث برنامه‌ای است زمینه‌ای که امید است با فضل الهی، به این دلیل ضمانت اجرایی مشخص‌تری داشته باشد.

یکی از آفت های برخی سازمانها "پایان کار" دانستن تدوین برنامه است، یعنی پس از تدوین برنامه مجدداً دچار روزمرگی شدن و سلیقه ای یا موردی عمل کردن و نظارت را به پایان عمر برنامه موکول کردن و رایج نساختن تفکر سیستمی است. به لطف الهی، منطق و متدولوژی این برنامه، نظارت حین عمل، استمرار درونزایی و حرکت در بستر عقل جمعی و متناسب سازی ساختار با این رویکرد است تا ان شاء الله از آسیب یاد شده اجتناب شود.

در اینجا بر خود فرض می‌دانم بعد از حمد خداوند بزرگ، نهایت امتنان و سپاس خود را به محضر تمامی سروران گرانسنگ، بویژه، استاد ارجمند جناب آقای دکتر آئینه‌وند، رئیس محترم پژوهشگاه هم به دلیل سوابق درخشان در تعالی علوم انسانی در کشور، هم بابت بذل راهنمایی‌های راهگشای ایشان در شکل‌گیری فرایند برنامه؛ و دیگر اعضای محترم کمیته تدوین برنامه راهبردی - که اسامی همه بزرگواران در ادامه این گزارش درج شده است - تقدیم نمایم؛ بویژه از سرکار خانم دکتر فاطمه براتلو، دبیر محترم کمیته تدوین که از آغاز کار برنامه تاکنون شبانه روز از هیچگونه کوششی دریغ نداشته‌اند و دیگر همکاران و همدلان تدوین برنامه، مشاوران عالی و اعضای کمیته فنی مشورتی تدوین: جناب آقایان دکتر حمید تنکابنی، دکتر سید سجاد علم الهدی، دکتر نعمت الله فاضلی، مهندس فرامرز حق شناس، دکتر فرشید محمدنژاد، دکتر محمد سعید تسلیمی و دکتر محمدمامین قانعی راد و رئیسان محترم کارگروه‌های تخصصی: جناب آقای دکتر سیدمهدی موسوی کوهپر، معاون محترم اداری، مالی و مدیریت منابع و رئیس کارگروه اداری، مالی و مدیریت منابع؛ سرکار خانم دکتر اشرف بروجردی، معاون محترم فرهنگی اجتماعی و رئیس کارگروه فرهنگی اجتماعی؛ جناب آقای دکتر سیدمصطفی عاصی رئیس محترم کارگروه زبان شناسی و زبان و ادبیات؛ جناب آقای دکتر سیدمحمدرضا امیری‌تهرانی‌زاده رئیس محترم کارگروه علوم اجتماعی، جناب آقای دکتر علیرضا ملایی توانی رئیس محترم کارگروه علوم انسانی؛ نمایندگان و مشاوران محترم حوزه ریاست جناب آقای دکتر حبیب‌زاده، جناب آقای دکتر سیدمحسن علوی‌پور، تمامی نمایندگان محترم پژوهشکده‌ها و مراکز در کمیته تدوین، همه مدیران پژوهشگاه و رئیسان محترم پژوهشکده‌ها و مراکز، که مساعدتی ویژه برای تکمیل برنامه مبذول داشته‌اند؛ سرکار خانم دکتر سمیه سادات شفیعی مسئول محترم راه اندازی و اداره دفتر امور هیات علمی، جناب آقایان ناصر زعفرانچی مدیر محترم نشر و ویرایش، دکتر حمیدرضا رادفر سرپرست محترم کتابخانه پژوهشگاه، دکتر

حمیدرضا دالوند مدیر محترم نظارت و ارزیابی، آقای ایوریک مسئول محترم راه اندازی امور آموزش های کاربردی و تخصصی آزاد، دکتر سیدمحمد حسینی بهشتیان مسئول محترم راه اندازی و تهیه طرح عملیاتی تفصیلی پژوهشکده اخلاق و تربیت؛ دکتر بهمن حسینجانی کارشناس محترم دفتر امور حقوقی، قراردادهای و پاسخگویی به شکایات؛ دکتر محمود صادقی عضو محترم هیات علمی گروه حقوق دانشگاه تربیت مدرس؛ دکتر محمدحسن ضیایی فر دبیر محترم کمیسیون حقوق بشر اسلامی؛ که در تدوین برنامه های عملیاتی پژوهشکده ها و مدیریت ها نهایت همکاری و همراهی را با کمیته تدوین برنامه داشتند؛ همچنین کارشناسان ارجمند پژوهشگاه: سرکار خانم رقیه گودرزی، فرزانه صادقیان لودریجه، شراره جواهری، جناب آقایان مجید حدادی، مجید الیاسی، بهزاد اصغری اناری، محسن بنی اسدی، حسین نیکبخش، محمد درویش، سید جلیل شاهی لنگرودی و بویژه آقای بهرنگ ذوالفقاری که انصافاً و خالصانه خود را وقف پیشرفت امور اجرایی برنامه کرد و نیز بابت همکاری ها و مشورت های ارزنده استادان گران ارج جناب آقایان دکتر سید محمود حسینی و دکتر محمد توکل، سرکار خانم دکتر نورشاهی سپاسگزاری می شود.

تقارن مراحل پایانی تدوین این برنامه با ایام یادمان فداکاری های معرفت آمیز، درس آموز و عشق انگیز سالار شهیدان، پرچمدار اسلام خالص، ایمان و عرفان ناب و بنیانگذار برنامه صالحان و مومنان و رایت افزای حقیقت و مظهر مظلومان و منادی نابودی سلسله پلید ظالمان، شوری مضاعف و انگیزه ای وافر به دست اندرکاران بخشید و چه افتخاری از این بالاتر که همنوا با حافظ، این برنامه به اسوه تقوی، رادمدی، فداکاری و حقیقت جویی و معرفت ورزی، حضرت اباعبدالله الحسین (ع) تقدیم شود.

زان زمان جز لطف و خوبی نیست در تفسیر ما

روی خوبت آیتی از لطف بر ما کشف کرد

وَمِنَ اللَّهِ التَّوْفِيقُ وَعَلَيْهِ التَّكْلَانُ

حسینعلی قبادی

قائم مقام رئیس پژوهشگاه و

معاون پژوهشی و تحصیلات تکمیلی و

رئیس کمیته تدوین برنامه راهبردی پژوهشگاه

آذرماه ۱۳۹۳